SVERIGES RIKSDAG

Kommittémotion M

Motion till riksdagen 2026/27:2922

av Mikael Damsgaard m.fl. (M)

Åtgärder mot gängkriminalitet makt och skydd för barns rättigheter

Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut....2

1 Bekämpa gängkriminellas makt och ekonomiska bas....3

1.1 Fullfölj den straffrättsliga påföljdsreformen....4

1.2 Fullfölj reformer som bekämpar den kriminella ekonomin och infiltration....6

1.3 Skärp straffen för dem som rekryterar barn och öka möjligheterna att ingripa tidigt....7

2 Återkalla medborgarskap vid grov brottslighet....10

2.1 Grov brottslighet ska hindra förvärv av svenskt medborgarskap....10

2.2 Fullfölj reformerna – gör det straffbart att vara med i kriminella gäng och frånta gängledare deras svenska medborgarskap....11

3 Oberoende domstolar och grundläggande rättigheter....12

3.1 Den ändrade regeringsformen – stärker domstolarnas oberoende....12

3.2 Stärk skyddet för äganderätten och grundlagsskydda domstolsprövning....13

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beröva gängen deras makt och inkomster och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa särskild lagstiftning för gängkriminella och personer med nära koppling till kriminella nätverk och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fullfölja den straffrättsliga påföljdsreformen (prop. 2025/26:297) och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fullfölja reformer som bekämpar kriminell ekonomi och infiltration och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stoppa de kriminella gängens rekrytering av barn och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra polisens möjligheter att öka sin närvaro på internet och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skärpa straffen för involverande av en underårig i brottslig verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en åldersgräns för användning av sociala medier och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka samhällets möjligheter att ingripa tidigt och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge socialtjänst, förskola och skola utökade befogenheter och bättre möjligheter att samarbeta om insatser för barn som far illa och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en skyldighet för alla offentliganställda att göra en orosanmälan vid misstanke om att barn far illa och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en möjlighet att bedriva intensiv tillsyn över barn med förhöjd risk för kriminalitet och använda fotboja på barn över 13 år som riskerar att dras in i gängkriminalitet och tillkännager detta för regeringen.

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka stödet till och sätta in tidigare insatser för barn, unga och familjer och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fullfölja reformen om att det ska vara straffbart att vara med i ett kriminellt gäng och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fullfölja reformen som ska göra det möjligt att återkalla svenskt medborgarskap för den med dubbla medborgarskap som dömts för brott som allvarligt skadar statens vitala intressen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka skyddet för äganderätten och tillkännager detta för regeringen.

1 Bekämpa gängkriminellas makt och ekonomiska bas

I ett rättvist Sverige ska alla kunna promenera hem på kvällen utan att känna oro. Gängkriminella ska inte kunna använda sina brottsvinster för att köpa dyra märkeskläder, medan hårt arbetande föräldrar knappt har råd att köpa nya vinterkläder till barnen. Brott ska straffa sig och ansträngning ska löna sig. Hederliga människor ska kunna känna lugn, framtidstro och trygghet.

När Moderaterna övertog regeringsansvaret påbörjades ett mödosamt, systematiskt och metodiskt städarbete efter den tidigare socialdemokratiska regeringen. Åtta år av försummelser hade lämnat efter sig rekordmånga dödsskjutningar, samtidigt som poliserna var alldeles för få och rättspolitiken var inriktad på gärningsmännen i stället för på brottsoffren. Till detta arv hörde också generösa mängdrabatter för dem som begått många brott, dömda våldtäktsmän med hög risk för återfall som släpptes ut i förtid, otillräckliga möjligheter för polisen att bekämpa brott, en akut brist på fängelseplatser och ett kraftigt eftersatt brottsförebyggande arbete.

Under den förra mandatperioden har den moderatledda regeringen genomfört ett paradigmskifte inom kriminalpolitiken. Fokus har flyttats från gärningsmannens intressen till brottsoffrets upprättelse och samhällets behov av skydd. Målet är att de kriminella gängen helt ska förlora sin makt och sina inkomster. De kriminella nätverken ska inte bara hindras från att skjuta och spränga. Samhället ska se till att de förlorar sin

förmåga att verka, behålla sina brottsvinster, rekrytera nya medlemmar och utöva makt över hederliga människor.

Motionen innehåller 16 förslag för att bekämpa gängkriminaliteten och stoppa rekryteringen av barn till brottslighet samt stärka rättsstaten och skyddet för grundläggande fri- och rättigheter.

1.1 Fullfölj den straffrättsliga påföljdsreformen

Den 30 juni 2026 överlämnade regeringen propositionen Ett nytt straffrättsligt påföljdssystem (prop. 2025/26:297) till riksdagen. Propositionen bygger på Straffreformutredningens betänkande *En straffreform* (SOU 2025:66). Den utgör den andra delen i regeringens genomförande av utredningens omfattande förslag. Den första delen behandlades i propositionen Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor (prop. 2025/26:218). Riksdagens beslut den 13 augusti 2026 om ett nytt straffrättsligt påföljdssystem var ytterligare ett steg mot att fullfölja den mest omfattande reformen av det svenska straffsystemet i modern tid.

De senaste fyra åren har Moderaterna, Kristdemokraterna, Liberalerna och Sverigedemokraterna tillsammans arbetat systematiskt och i hög takt för att återupprätta tryggheten i Sverige. En central del, men verkligen inte den enda, handlar om straffen. Den bygger på grundtanken att farliga kriminella ska sitta inne så att alla andra vågar vara ute.

Utgångspunkten är också att straffsystemet i Sverige under alldeles för lång tid har tagit hänsyn till och utgått från gärningsmannen och inte varit anpassat till en verklighet där samhällsskyddet och brottsoffret står i centrum. Om en person döms för flera brott samtidigt är det till exempel bara det allvarligaste brottet som räknas fullt ut. Resterande brott blir det rabatt på i en brant fallande skala, med automatik.

Lagstiftningens utgångspunkt är att fängelse ska utdömas först i sista hand. Om det finns en lindrigare påföljd ska den väljas. När straff i enskilda brott ska bestämmas är utgångspunkten alltid att man ska börja i den nedre delen av straffskalan, med resultatet att den mellersta eller övre delen sällan används. Ett straff kan också sättas ned på grund av att gärningsmannen blivit av med jobbet till följd av sitt brott, att gärningsmannen är gammal eller att gärningsmannen har tillfogat sig själv skada när han begått sitt brott.

Syftet med reformen är att åstadkomma ett mer rättvist straffsystem där straffen bättre motsvarar brottslighetens allvar och de påföljder som döms ut framstår som rimliga och rättvisa. Brottsoffrens intressen ska väga tyngre och samhällsskyddet

stärkas. I propositionen föreslog regeringen i huvudsak följande: Ett system med villkorligt fängelse ska införas. Presumtionen mot fängelse ska avskaffas, liksom påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn. Vidare ska straffmätningen bli mer nyanserad och hela straffskalan, inklusive maximistraffet, användas. Dagens mängdrabatt ska avskaffas. Vissa strafflindringsgrunder, så kallade billighetsskäl, ska tas bort. Lagändringarna träder i kraft den dag som regeringen bestämmer. Enligt den tidsplan som Moderaterna har angett ska lagändringarna träda i kraft under 2029. Regeringen och riksdagen har därför ett viktigt arbete kvar för att genomföra reformen. Reformens genomförande förutsätter politiska prioriteringar.

Moderaterna föreslår att reformen av det straffrättsliga påföljdssystemet ska fullföljas och att resurser för detta prioriteras. Det handlar både om mängdrabatten och billighetsskälen. Ett annat förslag handlar om att genomföra att hela straffskalan, inklusive maximistraffet, ska användas. Det ska klargöras att den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit för brottsoffret eller för de andra intressen som straffbestämmelsen ska skydda ska beaktas. Begreppet brottsoffer ska därmed införas i lagtexten. Vidare ska de omständigheter vid brottet som går utöver vad som krävs för att döma till ansvar för den aktuella brottstypen ges ett tydligt genomslag vid straffvärdebedömningen.[i]

Straffmätningen vid flerfaldig brottslighet ska skärpas. När ett gemensamt straff bestäms för flera brott ska rätten som utgångspunkt lägga samman straffvärdena för vart och ett av de brott som ingår i brottsligheten. Dagens mängdrabatt, som regelmässigt ger tillkommande brott ett begränsat och avtagande genomslag, ska därmed avskaffas.

Vi vill också genomföra förslaget om att villkorligt fängelse ersätter villkorlig dom och skyddstillsyn. Presumtionen mot fängelse ska avskaffas. Påföljdssystemet för vuxna lagöverträdare ska i huvudsak bestå av två påföljder, böter och fängelse.

Vi vill även genomföra förslag om färre och mer begränsade strafflindringsgrunder. I propositionen om ett nytt straffrättsligt påföljdssystem föreslog regeringen att fyra av de så kallade billighetsskälen i 29 kap. 5 § brottsbalken tas bort. Det gäller allvarlig kroppsskada som den tilltalade har drabbats av till följd av brottet, hög ålder eller dålig hälsa hos den tilltalade, ovanligt lång tid sedan brottet begicks och risken för avskedande, uppsägning eller andra hinder eller synnerliga svårigheter i yrkes- eller näringsutövningen. Strafflindringsgrunderna ska som utgångspunkt bara inverka på straffmätningen.[ii]

1.2 Fullfölj reformer som bekämpar den kriminella ekonomin och infiltration

Den organiserade brottsligheten är fortsatt systemhotande. Våld, hot, rekrytering av barn och den kriminella ekonomin påverkar i stor utsträckning både människors trygghet och säkerhet och samhällsviktiga funktioner. Samhällets förmåga att förebygga och bekämpa denna brottslighet måste stärkas betydligt. Kriminella gäng och nätverk finns i hela Sverige och ägnar sig åt mycket allvarlig brottslighet. Polismyndigheten bedömer i en rapport att det i Sverige finns cirka 17 500 aktiva gängkriminella och att ytterligare cirka 50 000 personer har kopplingar till gängkriminella.[iii]

Personer i kriminella sammanslutningar ägnar sig åt grova våldsbrott, som skjutvapenvåld och sprängningar, men också åt annan allvarlig brottslighet, som narkotikabrott, välfärdsbrott och annan ekonomisk brottslighet. Dessa brott ger sammanslutningarna betydande inkomster. Även juridiska personer, som företag, organisationer och ideella föreningar, bedöms ha en central och allt större betydelse för de kriminellas verksamhet. Offentliga medel, tillstånd och uppdrag riskerar att direkt eller indirekt finansiera kriminell verksamhet. Enligt en rapport från Försäkringskassan fick drygt 11 000 personer som Polismyndigheten identifierat som nätverkskriminella sjukpenning under den undersökta perioden 2020–2023, bland annat genom att läkare användes i brottsliga upplägg.[iv]

Arbetet fortsätter för att försvaga gängens makt och stoppa rekryteringen av barn till kriminalitet. Under åren 2022–2026 blev det betydligt svårare att vara gängkriminell i Sverige. Under den förra mandatperioden tog regeringen fram förslag om att kriminalisera deltagande i kriminella sammanslutningar och göra det möjligt att återkalla svenskt medborgarskap för gängledare med dubbla medborgarskap. De beslutade grundlagsändringarna behöver nu tas vidare in i den vanliga lagstiftningen.

Bekämpningen av gängen ska också omfatta riktade åtgärder mot dem som hotar samhället. Den som är en del av ett kriminellt nätverk ska inte obehindrat kunna ta del av bidrag, driva företag, påverka föreningar och politiska partier eller utnyttja välfärden för att begå brott. Moderaterna vill därför införa en särskild lagstiftning för gängkriminella och personer med nära koppling till kriminella nätverk. Syftet är att göra det möjligt att identifiera och begränsa handlingsutrymmet för personer som utgör ett allvarligt hot mot samhället, även om de ännu inte har kunnat lagföras för nya brott. Gängkriminella ska kunna rödflaggas i offentliga register och omfattas av särskilda sanktioner, exempelvis begränsningar av rörelsefriheten och tillgången till ekonomiska förmåner, bland annat genom en bidragsspärr. Regeringen tillsatte en utredning om

detta den 2 juli 2026. Den särskilda lagstiftningen ska skiljas från de närliggande förslagen om att kriminalisera deltagande i gäng och om att kunna frånta gängledare med dubbla medborgarskap det svenska medborgarskapet.

Samtidigt ska rättsväsendet få bättre möjligheter att motverka den kriminella ekonomin. De kriminella nätverken omsätter hundratals miljarder kronor varje år genom bedrägerier, välfärdsbrott, narkotikahandel och annan organiserad brottslighet. Dessa intäkter finansierar våld, rekrytering och infiltration av vårt samhälle. Därför måste gängen förlora sina inkomster. Moderaterna vill prioritera detta i det fortsatta arbetet med att bekämpa gängkriminaliteten. Sverige ska vara ett land där skötsamma människor är fria och trygga och där kriminella gäng och nätverk aldrig tillåts bygga upp en alternativ struktur, ekonomi och maktordning. Här bör nämnas infiltrationsutredningen och tilläggsdirektiven till utredningen om riktade insatser mot kriminella organisationer – en särlagstiftning för gängkriminella.

Arbetet ska fortsätta med att genomföra, utvärdera och vid behov förbättra genomförda reformer. Det är viktigt att inte avvika från den fastslagna linjen i bemärkelsen att viktiga reformer inte får rullas tillbaka.

1.3 Skärp straffen för dem som rekryterar barn och öka möjligheterna att ingripa tidigt

Att stoppa de kriminella gängens rekrytering av barn är avgörande för att gängkriminaliteten på sikt ska upphöra. Samhällets insatser och lagstiftningen har inte varit anpassade till att barn och unga används i organiserad brottslighet. Gängen har flyttat sin rekrytering från skolgårdar till internet och använder regelmässigt barn som utförare av våldsbrott och annan systematisk kriminalitet.

För Moderaterna är detta en av vår tids viktigaste rättvisefrågor. Varje barn har rätt till en trygg uppväxt och möjlighet att själv forma sitt liv. Inget barn ska rekryteras till brottslighet med risk för fängelse eller dödligt våld.

Utvecklingen måste ses mot bakgrund av både en organiserad brottslighet som under alldeles för lång tid möttes med otillräckliga insatser och ett rättssystem som inte har anpassats till denna brottslighet.

Därför lade regeringen under den förra mandatperioden om både det brottsförebyggande och brottsbekämpande arbetet. Regeringen tog bort sekretesshinder, stärkte socialtjänstens möjligheter att agera tidigt och skärpte straffen för dem som utnyttjar barn i kriminella syften. Samhället behöver dock ingripa ännu tidigare och

förbättra skyddet för barn som riskerar att dras in i kriminalitet. Moderaterna vill förbättra polisens möjligheter att förebygga och upptäcka brott på internet.

Under den förra mandatperioden genomförde Moderaterna, tillsammans med övriga blågula partier, den största omläggningen av politiken någonsin för att öka barns trygghet och sätta in tidiga insatser. En ny socialtjänstlag med inriktning på förebyggande arbete infördes. Sekretesshinder togs bort. Reformerna omfattar också möjligheten för socialtjänsten att ge insatser utan föräldrarnas samtycke.

Det förebyggande arbetet behöver utvecklas för att inget barn ska fara illa eller rekryteras till gängen. Samtidigt måste samhället reagera tydligare på allvarliga brott som unga begår. Regeringen har skärpt straffen för unga lagöverträdare, inrättat ungdomsfängelser och sänkt straffbarhetsåldern till 14 år för de allra grövsta brotten, som mord och planering av mord. Systemet har inte varit anpassat till att barn används för att utföra våldsbrott åt kriminella nätverk. För att stoppa rekryteringen måste samhället också rikta insatserna mot dem som bär det verkliga ansvaret – de vuxna kriminella som rekryterar barnen. Ett led i det arbetet är att fortsätta ingripa mot de kriminella aktörer som från utlandet styr, beställer och organiserar brott i Sverige. Moderaterna föreslår att straffen skärps för involverande av en underårig i brottslig verksamhet. Straffbestämmelsen ska också ändras så att fler situationer kan omfattas.

Brottsförebyggande rådet visar i en studie att rekrytering också är en del av nätverkens ekonomiska struktur. Äldre ungdomar rekryterar yngre barn för bland annat narkotikahantering. Barn kan därefter få uppgifter som innebär vapenhantering, bedrägerier eller grovt våld. Skulder, hot och våld kan användas för att hålla kvar barnen i brottsligheten. Studien visar tydligt varför tidiga insatser behöver kombineras med åtgärder mot dem som utnyttjar barnen. Vi föreslår att det införs en möjlighet att bedriva intensiv tillsyn över barn med förhöjd risk för kriminalitet och använda elektronisk fotboja på barn över 13 år som riskerar att dras in i gängkriminalitet. Syftet är att kunna ingripa i risksituationer, så att fotboja inte enbart används när brott redan har begåtts.

Moderaterna vill kombinera ingripanden mot rekryterarna med tidigare insatser för utsatta barn, fortsätta stärka samverkan mellan socialtjänst och polis samt bättre vård och stöd. Våra förslag omfattar både barn som riskerar att dras in i kriminalitet och unga som redan har begått allvarliga brott. Barn ska skyddas från att utnyttjas, samtidigt som de vuxna som styr verksamheten ska möta strängare straffrättsliga reaktioner. Vi vill också införa en åldersgräns för användning av sociala medier. Vidare vill vi införa en

skyldighet för alla offentliganställda att göra en orosanmälan vid misstanke om att barn far illa.

För att samhället ska kunna ingripa tidigare vill Moderaterna ge socialtjänst, förskola och skola bättre möjligheter och utökade befogenheter att samarbeta om insatser för barn som far illa. Vi vill också utveckla hem för vård eller boende med större tonvikt på anpassad vård och utbildning. Vidare vill vi genomföra reformen av Statens institutionsstyrelse, som innebär att myndigheten avvecklas och ersätts av en ny myndighet med större tonvikt på vård och utbildning, trygghet och säkerhet. Genom ett barnsekreterarlyft vill vi stödja socialsekreterare som hanterar och fattar beslut i de mest krävande barnärendena. Vi vill också höja åldersgränsen inom barn- och ungdomspsykiatrin från 18 till 21 år för att minska risken för att unga vuxna blir utan stöd och hjälp från psykiatrin. Moderaterna vill vidare stärka stödet till och sätta in tidigare insatser för barn, unga och familjer.

2 Återkalla medborgarskap vid grov brottslighet

Medborgarskap ska vara ett uttryck för samhörighet och lojalitet med Sverige. Det innebär såväl rättigheter som skyldigheter och ska följa på en väl genomförd integration. Riksdagen har antagit en grundlagsändring som gör möjligt att införa en lagstiftning för att återkalla medborgarskap. Ändringen innebär att medborgare med dubbelt medborgarskap som har dömts för brott som allvarligt skadar Sveriges vitala intressen kan bli av med sitt svenska medborgarskap. Detsamma gäller den som förvärvat medborgarskapet genom oriktiga eller vilseledande uppgifter eller genom annat otillbörligt förfarande . Förslaget utgår både från medborgarskapets betydelse och från behovet att skydda det svenska samhället. Kravet på ett annat medborgarskap innebär att återkallelsen inte ska göra personen statslös.

2.1 Grov brottslighet ska hindra förvärv av svenskt medborgarskap

Förslaget om att grov brottslighet ska hindra förvärv av svenskt medborgarskap ska skiljas från förslaget om att återkalla ett befintligt medborgarskap. För Moderaterna handlar detta om att medborgarskapet ska vara avslutningen på en väl genomförd integration och vara kopplat till samhällsgemenskap och personligt ansvar. Därför vill vi hindra personer som har dömts för grov brottslighet från att beviljas svenskt

medborgarskap. Frågan gäller alltså vilka krav staten ska ställa innan svenskt medborgarskap beviljas.

Brottslighet kan redan i dag hindra att en ansökan om svenskt medborgarskap beviljas. Migrationsverket bedömer den sökandes skötsamhet och tillämpar karenstider, alltså hur lång tid som måste gå efter brottslighet innan medborgarskap kan bli aktuellt. Regeringens proposition om 2026 års skärpningar behandlar både längre karenstider och bedömningen av den enskildes levnadssätt. Ett system med karens innebär att det är möjligt att beviljas medborgarskap när karenstiden har löpt ut. Ett hinder mot att beviljas medborgarskap kan bli mer långtgående, beroende på hur lagstiftningen utformas.[v]

Moderaterna vill skärpa kraven så att personer som har dömts för grov brottslighet hindras från att beviljas svenskt medborgarskap. Till skillnad från förslaget om återkallelse kräver denna reform ingen ändring av grundlagens skydd för befintliga medborgarskap. Villkoren för att förvärva medborgarskap regleras i medborgarskapslagen och måste vara förenliga med bland annat Sveriges internationella åtaganden.

2.2 Fullfölj reformerna – gör det straffbart att vara med i kriminella gäng och frånta gängledare deras svenska medborgarskap

Föreningsfriheten skyddas i regeringsformen. Regeringens grundlagsförslag ger utrymme för begränsningar av föreningsfriheten för sammanslutningar som ägnar sig åt allvarlig brottslighet för ekonomisk vinning eller annan otillbörlig fördel. Det är alltså ett särskilt undantag som ska möjliggöra lagstiftningen.

Grundlagsförslagen ska följas av lagstiftning om straffansvar för deltagande i kriminella sammanslutningar och om återkallelse av svenskt medborgarskap för gängledare med dubbla medborgarskap.

I betänkandet Straffansvar för deltagande i och samröre med kriminella sammanslutningar (SOU 2026:13) beskrivs behovet av att kriminalisera deltagande i och stöd till sådana sammanslutningar. Utredningens förslag till nya brott lämnades i februari 2026. Syftet är att kunna komma åt fler som bidrar till och möjliggör gängens brottslighet.[vi]

I lagrådsremissen den 3 september 2026 föreslog regeringen ett särskilt deltagandebrott som också omfattar handlingar som främjar, stärker eller understöder

sammanslutningens brottsliga verksamhet. I lagrådsremissen nämndes bland annat styrning eller kontroll, rekrytering, hantering av hjälpmedel samt ekonomiskt eller tekniskt biträde. Även tillhandahållande av lokaler och kartläggning kan omfattas. Brottsbeskrivningen knyter ansvaret till hur handlingen kan främja den brottsliga verksamheten. Straffansvaret avgränsas därmed mer precist än genom en allmän kriminalisering av socialt umgänge eller obestämd grupptillhörighet.[vii]

Möjligheten att återkalla svenskt medborgarskap för gängledare med dubbla medborgarskap ska bidra till att försvaga gängens och nätverkens makt och förmåga att bedriva brottslig verksamhet. Detta är en särskild tillämpning av återkallelsereformen. Det innebär inte att varje gängledare automatiskt ska förlora sitt svenska medborgarskap. Förslaget förutsätter en fällande dom för den aktuella brottsligheten. Skyddet mot statslöshet och Sveriges internationella åtaganden gäller även när den berörda personen har en ledande roll i ett gäng. Förlust av medborgarskap och utvisning måste därmed prövas som skilda rättsfrågor.

3 Oberoende domstolar och grundläggande rättigheter

Ett rättvist Sverige förutsätter en stark tillit till demokratin. Denna tillit bygger på förtroende mellan människor, starka institutioner, frånvaro av korruption och social trygghet över generationsgränserna. Tillit människor emellan är en av Sveriges främsta tillgångar. Den gör att människor är beredda att ta ansvar, anstränga sig och tro på framtiden. I samhällen med hög tillit blir ärlighet en stark social norm. Med reformen av tjänstemannaansvaret vill regeringen stärka förtroendet för den offentliga förvaltningen. Syftet är att politiker och tjänstemän i större utsträckning ska kunna hållas ansvariga. Sverige har en stark rättsstat, men utvecklingen i omvärlden visar hur snabbt politiska krafter kan försvaga oberoende institutioner. Därför behöver de svenska domstolarnas oberoende stärkas ytterligare.

3.1 Den ändrade regeringsformen – stärker domstolarnas oberoende

Trots att Sverige befinner sig i det allvarligaste säkerhetsläget sedan andra världskriget är den svenska demokratiska rättsstaten fortsatt stark och har stöd i våra grundlagar. Samtidigt visar utvecklingen i delar av vår omvärld att politiska krafter kan undergräva demokratin och rättsstaten på kort tid. Regeringsformen har därför ändrats i syfte att

stärka skyddet för Sverige som demokratisk rättsstat. Det innebär att det blir svårare att ändra grundlag och skyddet för domstolarnas och domarnas oberoende stärks långsiktigt. Moderaterna vill genom dessa ändringar minska risken för politisk styrning av domstolarna. Förslagen bygger bland annat på grundlagskommitténs slutbetänkande och den proposition som regeringen därefter lade fram för riksdagen.[viii]

Regeringsformen slår fast att den offentliga makten utövas under lagarna och kräver saklighet och opartiskhet. Enligt 11 kap. 3 § får ingen myndighet, inte heller riksdagen, bestämma hur en domstol ska döma i ett enskilt fall eller tillämpa en rättsregel i ett särskilt fall. Ordinarie domare har dessutom ett särskilt anställningsskydd i 11 kap. 7 §. Reformen bygger därmed vidare på det befintliga skyddet för domstolarnas oberoende.[ix] Ett förbud mot instruktioner i ett enskilt mål skyddar dock inte ensamt hela domstolssystemet. Även reglerna om domstolarnas administration och ledning och om domarnas ställning behöver skyddas mot politisk påverkan. Reformen stärker detta skydd och värnar därmed långsiktigt domstolarnas självständighet i dömandet.[x]

3.2 Stärk skyddet för äganderätten och grundlagsskydda domstolsprövning

Ett starkt skydd för enskildas grundläggande fri- och rättigheter är en förutsättning för en liberal demokrati. Detta skydd behöver stärkas. För att enskilda ska kunna försvara sig mot statliga övertramp är det viktigt att Sveriges grundlag erbjuder ett tydligt skydd, att rättigheterna går att tillvarata i praktiken och att enskilda som drabbats av överträdelser kan få upprättelse. Moderaterna vill stärka äganderätten genom att grundlagsfästa att ingrepp i den endast får ske om de är proportionerliga. Vidare vill vi stärka grundlagens skydd för rätten till ersättning vid rådighetsinskränkningar och grundlagsskydda rätten till domstolsprövning. Maktutövning ska kunna kontrolleras rättsligt. Grundlagarna ska fortfarande kunna ändras, men framtida ändringar ska kräva ett bredare parlamentariskt stöd. Reformerna ger inte heller i sig domstolarna mandat att fritt bestämma politikens innehåll. Riksdagen ska även fortsättningsvis stifta lag och domstolarna tillämpa rättsreglerna. Den 18 juni 2026 beslutade regeringen om direktiv till en parlamentarisk kommitté som ska utreda om rätten till domstolsprövning bör införas som en ny grundläggande fri- och rättighet i 2 kap. regeringsformen (dir. 2026:56). Utredningen ska vidare kartlägga nuvarande regler och överklagandeförbud och bedöma hur rättighetens tillämpningsområde och möjliga begränsningar bör utformas.

Förslagen om att stärka grundlagens skydd för äganderätten och rätten till ersättning vid rådighetsinskränkningar har ett nära samband. Kravet på proportionerliga ingrepp anger gränserna för det offentligas ingripanden, medan rätten till ersättning avgör vem som ska bära kostnaden när ett ingrepp tillåts. Äganderätten ger människor möjlighet att råda över sin egendom och är en grund för frihet och marknadsekonomi. Egendomsskyddskommittén betonar samtidigt att det allmänna ibland måste kunna begränsa användningen av mark och byggnader. Den centrala frågan är hur legitima allmänintressen ska förenas med skydd mot en orimlig börda för den enskilde.

Mikael Damsgaard (M)

Charlotte Nordström (M) *Fredrik Kärrholm (M)*

Olle Olson (M) *Sophia Granswed Baat (M)*

---

[i] Prop. 2025/26:297, avsnitt 7 Ett mer nyanserat sätt att mäta ut straff, med hänvisning till prop. 2009/10:147.

[ii] Prop. 2025/26:297, avsnitt 9 Strafflindringsgrunder.

[iii] Lägesbild över aktiva gängkriminella i Sverige, Polismyndigheten 2025.

[iv] Försäkringskassans lägesrapport 2026:2 – Bidragsbrott inom sjukpenning.

[v] Proposition 2025/26:175, Skärpta krav för svenskt medborgarskap samt riksdagens betänkande 2025/26: SfU28, Skärpta krav för svenskt medborgarskap.

[vi] Regeringskansliets sammanfattning av SOU 2026:13, Straffansvar för deltagande i och samröre med kriminella sammanslutningar, den 13 februari 2026.

[vii] Regeringens lagrådsremiss, Ett särskilt straffansvar för deltagande i kriminella sammanslutningar, den 3 september 2026.

[viii] Proposition 2024/25:165.

[ix] Regeringsformen (1974:152).

[x] Proposition 2024/25:165, Stärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende.